

УДК 346.2:347.724(477)

РОЗРАХУНОК З УЧАСНИКОМ, ЯКИЙ ВИБУВАЄ З ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

Надієнко О.І., Квітко В.В.

Запорізький національний технічний університет

Розглянуто проблему визначення вартості частки майна товариства з обмеженою відповідальністю, яку треба виплатити учаснику, що виходить з товариства. З'ясовано процедуру виплати коштів. Проаналізовано рішення господарських судів України з даної проблеми, виокремлено основні причини виникнення спорів. Встановлено, що головною проблемою суперечок являються неоднозначні та неоднакові порядки і процедури обрахування вартості частки майна учасника на момент виходу з товариства. Запропоновано зміни до чинного законодавства України, які дозволять зменшити кількість спорів щодо проведення розрахунків з учасником, який вибуває з товариства з обмеженою відповідальністю.

Ключові слова: розрахунок, товариство з обмеженою відповідальністю, учасник, вартість частки, порядок виплати, чисті активи, статут.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день процедура виходу учасника з товариства з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) достатньо повно регламентована чинним законодавством України. Але попри це, як показує практика, залишаються неврегульованими окремі моменти, які призводять до суперечок, що здебільшого вирішуються тільки в суді.

Зокрема, особливої уваги заслуговує такий важливий момент, як розрахунок із учасником, що виявив бажання вийти або якого виключають з ТОВ. Зазвичай, проблема полягає у тому, що учасник, який виходить (виключається) з товариства, і чинне правління ТОВ мають різні погляди на те, яким саме чином повинна розраховуватися частка учасника, що підлягає сплаті. Підтвердженням актуальності проблеми є чимала кількість позовів до господарських судів та рішень по подібним господарським справам за 2015-2016 роки.

Більше того, на сьогоднішній день активно обговорюються проблеми зарубіжних інвестицій в Україну, наголошується на їх незначній кількості та відсутності тенденцій до збільшення. Причин цьому чимало. Однією з головних, звісно, є ситуація на сході України, де наявна військова агресія Російської Федерації та окупація нею

частин Луганської та Донецької областей, а також анексія Росією півострова Крим. Немає сумнівів у тому, що дана ситуація має надзвичайно негативний вплив на економіку України. І саме вона «відлякує» іноземних інвесторів від нашої держави, адже вони, з огляду на військові дії, не впевнені в безпеці своїх коштів. Але разом з тим, війна не являється єдиною причиною відсутності значних інвестицій в українську економіку з боку закордонних інвесторів. Негативну роль тут відіграє і національне законодавство, котре являється неоднозначним та має недоліки і суперечності, що не дозволяють якісно вести бізнес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В цілому проблеми, які виникають під час виходу учасників з ТОВ, вже неодноразово піднімалися у наукових дослідженнях. Заслужують на увагу праці О. Просянюка, Р. Бойчука, І. Краєвського, Ю. Крупки, В. Міщука та інших. Та найбільш цікавим дослідженням з означеної тематики можна вважати роботу О. Кібенко та А. Залеської «Вихід учасника із товариства з обмеженою відповідальністю: проблемні питання та практичні рекомендації» [1]. Авторами достатньо широко досліджено процедуру виходу учасника із ТОВ. Зокрема, викладено проблемні питання та рекомендації щодо: 1) порядку повідомлення учасни-

ка про вихід; 2) розмежування таких явищ, як вихід з товариства та купівля-продаж частки; 3) визначення конкретної та фактичної дати виходу; 4) розрахунків з учасником, який виключається або виходить з ТОВ; 5) особливостей відповідальності учасників за боргами товариства; 6) методів протидії виходу учасників; 7) характерних особливостей виходу учасника, який має значну частку [1]. Найбільш цікавою з точки зору вирішення проблеми, яка досліджується, є частина статті, де науковці розглядають спірні питання, що виникають при здійсненні розрахунків з учасником, який вибуває з ТОВ.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на важливість, проблему визначення вартості частки майна ТОВ, яку треба виплатити учаснику, що виходить з товариства, не можна вважати дослідженою та належним чином нормативно врегульованою. Законодавство України не може дати ясної відповіді на питання, яку вартість майна, балансову чи ринкову, потрібно брати до уваги, щоб здійснити розрахунок з учасником. Окрім цього, не зрозуміло, чи мають при розрахунку братися до уваги борги товариства, а також чи потрібно враховувати факти, які свідчать про неповну оплату частки до статутного капіталу самим учасником тощо. Вищезазначене вбачається проблемою, що викликає появу спірних ситуацій та потребує вирішення.

Мета статті. Метою даної статті є виявлення існуючих підходів до визначення вартості частки майна ТОВ, яку треба виплатити учаснику, що виходить з товариства, та вироблення пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства і практичних рекомендацій з означеного питання, спрямованих на підвищення гарантій забезпечення прав учасників ТОВ.

Виклад основного матеріалу. На підтвердження того, що розрахунки з учасником, який виходить з ТОВ, мають проводитися відповідно до дійсної (ринкової) вартості усього майна товариства, можна навести статті 66 та 139 Господарського кодексу України. В даних статтях визначено таке: і виробничі фонди, і не виробничі фонди в своїй сумі складають майно того чи іншого підприємства. Більше того, будь-які цінності, котрі мають певну грошову визначеність та були вироблені на тому таки підприємстві, також відносяться до майна товариства, і обов'язково потребують включення до загального балансу [2].

З вищенаведеним можна погодитися, адже практичним підтвердженням цьому є пункт 4.19 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 25 лютого 2016 р. № 4 «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин» (далі – Постанова), де чітко зазначено, що та частина майна, а точніше кажучи її вартість, котра має бути виплачена учаснику, повинна розраховуватися з огляду на вартість абсолютно усього майна підприємства (ТОВ), до якого відносяться і основні засоби, нематеріальні активи, оборотні активи, майно невиробничого призначення з урахуванням майнових зобов'язань товариства.

Виходячи з цього, пунктом 4.20 Постанови передбачено право учасника, який вибуває з ТОВ, на проведення якісної експертної оцінки вартості акти-

вів товариства (необоротних та оборотних), а також всіх зобов'язань, для справедливого та об'єктивного обчислення вартості частини майна [3].

Також вагомими аргументами щодо того, що вартість частини майна ТОВ, що належить до виплати учаснику, який виходить із ТОВ, повинна визначатися, виходячи з вартості усього майна, являються рішення господарських судів України.

Для прикладу можна навести рішення Господарського суду Запорізької області від 27 січня 2016 р. (Справа № 908/881/13-г), в якому суд встановив: «Вартість частки майна товариства, яка повинна бути сплачена учаснику, що виходить (виключається) з ТОВ, має обов'язково визначатися з професійного розрахунку вартості абсолютно усього майна, що є у власності ТОВ» [4].

По даній справі суд повністю задовольнив позов і зобов'язав стягнути з ТОВ на користь учасника, що вийшов з нього, суму коштів, яка пропорційна частці учасника, виходячи із вартості усього майна, розрахованої на підставі експертизи. При тому важливо зазначити, що чисті активи ТОВ мали від'ємне значення, що підтверджувалося наданими документами.

Виходячи з вищевикладеного, на перший погляд вбачається, що ніяких проблем немає, адже особа змогла захистити своє право і отримала належні кошти. Але після аналізу інших рішень Господарських судів України щодо аналогічних позовів стає зрозумілим, що не завжди вони задовольняються.

Так, в рішенні Господарського суду Запорізької області від 27 січня 2016 р. (Справа № 908/395/15-г) зазначено, що позивач – учасник, який вийшов із ТОВ, вимагав виплатити вартість частини майна ТОВ пропорційно фактично внесений частці у статутний капітал. Тобто особа опиралася саме на те, що вартість частки вираховується з вартості усього майна. Але суд взяв до уваги, що відповідачем було здійснено виплату частки на підставі даних балансу, шляхом вирахування із суми активів, прийнятих до розрахунку, суми зобов'язань учасника, прийнятих до розрахунку, пропорційно частці в статутному фонді. Отже, суд відмовив у задоволенні позову [5].

Розглядаючи ці два рішення, навіть не беручи деталі справ, можна стверджувати одне і напевно – проблема полягає у тому, що в установчих документах (статутах) відповідних ТОВ відсутня чітка регламентація того, як саме повинна розраховуватися частка учасника, який виходить із ТОВ, пропорційно до частки в статутному фонді.

На підтвердження того, що проблема полягає саме у цьому, можна навести цікавий факт, який впливає зі змісту рішень Господарського суду Запорізької області, що були наведені вище. В обох цих рішеннях суд звертає увагу на те, що пунктом 30 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику розгляду судами корпоративних спорів» від 24 жовтня 2008 р. № 13 зазначено: «При визначенні порядку і способу обчислення вартості частини майна товариства та частини прибутку, яку має право отримати учасник при виході (виключенні) з ТОВ, а також порядку і строків їх виплати господарські суди мають застосовувати відповідні положення установчих документів товариства» [6].

І дійсно, якщо б подібні порядки і способи були наявні у статутах ТОВ, то вирішення спорів, у разі їх виникнення, полягало б у дослідженні особливостей конкретного випадку, а не у з'ясуванні господарським судом, яким же чином треба розраховувати частку. Навіть наявність деяких роз'яснень у постановах Пленуму Вищого господарського суду України чи Верховного Суду України не дають жодних гарантій, адже вони не являються законодавством, а мають лише рекомендаційний характер.

Підтвердженням тому, що наявність у статуті ТОВ більш чіткого порядку розрахунку частки, яка виплачується учаснику, котрий виходить із ТОВ, полегшує вирішення справи і не залишає великої кількості спірних моментів, є ще одне рішення господарського суду.

Так, у рішенні Господарського суду Львівської області від 29 лютого 2016 р. (Справа № 2-11/11 (2/1328/11/12) суд, вирішуючи спір, виходить саме з пунктів Статуту ТОВ. Зокрема, в Статуті ТОВ, з якого відповідно до змісту рішення позивач (учасник) виходив, визначено: «При виході учасника з товариства йому виплачується частина вартості майна товариства на день виходу, пропорційна його частці в статутному капіталі. Вартість частки визначається як частина власного капіталу товариства, пропорційна його частці в статутному капіталі відповідно до установчих документів в останній редакції. Вартість частки розраховується головним бухгалтером товариства за балансом, складеним на день виходу учасника». Також зазначено і те, що вартість частки повинна бути розрахована і повідомлена учаснику, який виходить, у місячний строк з дня подання заяви про вихід. Якщо учасник не згідний з наданим йому розрахунком, він вправі звернутись до суду тощо [7].

Виходячи з вищенаведеного, напрошується логічний висновок – наявність у статуті ТОВ детального порядку розрахунку частки учасника при його виході з товариства є дійсно тим фактором, який полегшує вирішення спорів, а по суті може і взагалі не приводити до виникнення непорозумінь.

На сьогодні, відповідно до статей 88 та 143 Цивільного кодексу України, в статуті будь-якого ТОВ мають бути такі відомості: «Найменування юридичної особи; органи управління товариством, їх компетенція, порядок прийняття ними рішень; порядок вступу до ТОВ та виходу з нього; розмір статутного капіталу, з визначенням частки кожного учасника; склад та компетенція органів управління і порядок прийняття ними рішень; розмір і

порядок формування резервного фонду; порядок передання (переходу) часток у статутному капіталі» [8]. Але чіткої регламентації того, яким же чином слід розраховувати частку учаснику, котрий виходить (виключається) із ТОВ, немає.

Тому логічним і доцільним було б запровадити на державному рівні певні правила (модульний порядок на зразок модульного статуту ТОВ) розрахунку з учасником, який вибуває із ТОВ. При цьому зобов'язати абсолютно всі ТОВ використовувати дані правила (порядок) і неухильно їх дотримуватися. Такий крок буде виправданим, адже наявність подібного, універсального порядку розрахунку з учасником, котрий покидає ТОВ, позитивно відобразиться на діяльності товариств і дасть змогу уникнути спірних ситуацій. Також слід додати, що встановлення відповідного обов'язку використовувати деякий порядок ТОВ не може розглядатися як урізання прав учасників товариства самим вирішувати свої внутрішні справи, тому що, по-перше, такий крок буде направлений першочергово на стабілізацію діяльності ТОВ, по-друге, можна надати змогу ТОВ самим розробляти подібні порядки, при умові, що вони будуть відповідати модульному та законодавству в цілому.

Висновки та пропозиції. Дослідження проблем розрахунку з учасником, який виходить або виключається з ТОВ, дозволило сформулювати висновки.

1. Вважається за доцільне внести зміни до Цивільного кодексу України. Статтю 143 доповнити частиною третьою, де зазначити, що розрахунок з учасником ТОВ, який виходить або виключається з товариства, відбувається у відповідності з Порядком, який розробляється Кабінетом Міністрів України. Такий Порядок є обов'язковим до використання і подається державному реєстратору разом зі статутом (у вигляді додатку до статуту ТОВ) при державній реєстрації ТОВ.

2. Вбачається, що закріплення обов'язкового використання ТОВ Порядку проведення розрахунків з учасником ТОВ, який виїшов (виключений) з товариства, сприятиме вирішенню проблеми і дасть змогу учасникам, які мають бажання вийти з ТОВ, чітко розуміти, яким чином їм буде розраховано вартість частки, яку вони зможуть отримати після виходу. Також це буде позитивним сигналом для майбутніх учасників ТОВ і зарубіжних інвесторів, всіх, хто матиме бажання вкласти свої кошти в бізнес і тим самим допомогти розвитку не тільки конкретного ТОВ, а й в цілому економіки України.

Список літератури:

1. Кібенко О., Залеська А. Вихід учасника із товариства з обмеженою відповідальністю: проблемні питання та практичні рекомендації // О. Кібенко, А. Залеська / Українське комерційне право. – 2012. – № 12. – С. 21-29.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV: за станом на 01 серпня 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.
3. Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 25 лютого 2016 р. № 4 // Вісник господарського судочинства: 2016. – № 1. – С. 72.
4. Рішення Господарського суду Запорізької області № 55309969 від 27 січня 2016 р., справа № 908/881/13-г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55309969>
5. Рішення Господарського суду Запорізької області № 55310950 від 27 січня 2016 р., справа № 908/395/15-г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55310950>
6. Про практику розгляду судами корпоративних спорів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2008 р. № 13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2rada.gov.ua/laws/show/v0013700-08>

7. Рішення Господарського суду Львівської області № 56306906 від 29.02.2016 року, справа № 2-11/11 (2/1328/11/12). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56306906>
8. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV: за станом на 02 листопада 2016 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.

Надиенко Е.И., Квитко В.В.

Запорожский национальный технический университет

РАСЧЕТ С УЧАСТНИКОМ, КОТОРЫЙ ВЫБЫВАЕТ ИЗ ОБЩЕСТВА С ОГРАНИЧЕННОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТЬЮ

Аннотация

Рассмотрена проблема определения стоимости доли имущества общества с ограниченной ответственностью, которую необходимо выплатить участнику, что выходит из общества. Выяснено процедуру выплаты денежных средств. Проанализированы решения хозяйственных судов Украины по данной проблеме, выделены основные причины возникновения споров. Установлено, что главной проблемой споров являются неоднозначные и неодинаковые порядки и процедуры обчета стоимости доли имущества участника на момент выхода из общества. Предложены изменения в действующее законодательство Украины, которые позволят уменьшить количество споров о проведении расчетов с участником, выбывающим из общества с ограниченной ответственностью.

Ключевые слова: расчёт, общество с ограниченной ответственностью, участник, стоимость доли, порядок выплаты, чистые активы, устав.

Nadiienko O.I., Kvitko V.V.

Zaporizhzhia National Technical University

CALCULATION WITH THE PARTICIPANT WHICH EXIT FROM LIMITED LIABILITY COMPANY

Summary

The problem of determining the value of the share of property of a limited liability company is considered, which must be paid to the participant, which leaves the company. The procedure for payment of funds has been clarified. The decisions of the economic courts of Ukraine on this issue are analyzed, the main reasons for the emergence of disputes. It is established that the main problem of disputes are ambiguous and unequal procedures and procedures for calculating the value of the share of the participant's property at the time of withdrawal from the company. Proposed changes in the current legislation of Ukraine, which will reduce the number of disputes about the conduct of settlements with a participant dropping out from a limited liability company.

Keywords: calculation, limited liability company, member, share price, order of payment, net assets, statute.